

АХОЛИНИНГ КАСАЛЛАНИШИ ВА МУНИМ ИЖТИМОИЙ-ТИББИЙ МУАММОЛАР (ТИББИЙ СТАТИСТИКА ФАОЛИЯТИ МИСОЛИДА)

Soliyeva Nodira Maxammadovna

*Qorgontepa Abu Ali ibn Sino nomidagi jamoat salomatligi texnikumi jamiyat
sog'liqni saqlash va tibbiy statistika fani o'qituvchisi.*

Annotatsiya: *Aholi orasida yuqumli kasalliklarning tarqalishi juda xavfli bo'lib, vaqtida zarur chora tadbirlar ko'rilmasa epidemiyaga aylanishi mumkin. Shuning uchun yuqumli kasalliklar tarqalgudek bo'lsa, uni yoppasiga hisobga olib va bu ma'lumotlarni tezda yuqori tibbiyot muassasalari rahbarlariga yetkazish zarur. Bu esa o'sha yuqumli kasallik o'choqlarini shoshilinch tugatish uchun maxsus chora-tadbirlarni amalga oshirishga imkon beradi.*

Kalit so'zlar: *tibbiy statistika, kasalliklar tarqalganini aniqlash, statistik tekshirish, kasallik turi ko'rsatkichi.*

KIRISH

Aholining har xil guruhi o'rtasida qanday kasalliklar tarqalganini aniqlash va unga baho berish uning sog'lig'ini o'rganishda muhim ahamiyatga ega. Tibbiyot xodimlarining kundalik ishida, davolash, sog'lomlashtirish tadbirlarini amalga oshirishda, shifokorlar va shifo o'rinlari sonini ko'paytirishda ana shu ma'lumotlarga tayaniladi.

Quyidagi tushunchalarga aniqlik kiritish lozim:

Asl kasallik — shu yilda aholi o'rtasida paydo bo'lgan yangi kasalliklar.

Kasalliklarning tarqalganligi — yangi aniqlangan kasalliklar, ma'lum davr orasida,

ya'ni oldingi davrdan shu muayyan vaqtgacha kuzatilgan kasalliklar. Aholi orasida tarqalgan kasalliklarni o'rganishning bir necha usullari bor.

Bularning ichida aholining umumiy kasalligini tanlab olish usuli orqali o'rganish ma'lumotlarning ancha to'la va aniq chiqishiga imkon yaratadi. Mehnatga yaroqsizlik varaqalariga qarab, ishlaydigan odamlarning vaqtinchalik mehnat qobiliyatini yo'qotishiga sabab bo'lgan kasalliklar o'rganiladi. Bu varaqa ishlaydigan mehnatkashlarning sababli ishga chiqmasligini tasdiqlovchi statistik va rasmiy hujjat hisoblanadi, ayni vaqtda u vaqtincha mehnat qobiliyatini yo'qotganligi uchun nafaqa to'lanadigan hujjat hamdir. Yuqorida keltirilgan dalillar mehnatga yaroqsizlik varaqasini aniq hisobga olib borishni taqozo qiladi. Shuning uchun varaqa korxonaning tibbiyot - sanitariya qismida, sog'liqni saqlash punktida yoki turar joydagi shifoxonalarda qayd qilinadi va yopilgandan so'ng nafaqa olish uchun bemor uni ish joyiga topshiradi.

Mehnatga yaroqsizlik varaqasini o'rganishda quyidagi ko'rsatkichlarga ahamiyat berish zarur:

100 ishlovchiga to'g'ri keladigan mehnatga yaroqsizlik soni.

100 ishlovchiga to'g'ri keladigan ishga yaroqsizlik kunining soni.

Ishga yaroqsizlikning o'rtacha muddati.

Kasallik turi ko'rsatkichi - barcha kasalliklar ichida ma'lum bir kasallik bilan vaqtinchalik mehnat qobiliyatini yo'qotganlik kunlari.

Bu ko'rsatkichlarni quyidagi misolda hisoblab chiqish mumkin.

Misol. A korxonaning yig'uv sexida ishlovchilarning vaqtincha mehnat qobiliyatini

yo'qotishiga sabab bo'lgan kasalliklarning ko'rsatkichlarini aniqlash zarur. Sexda ishlaydigan odamlarning o'rtacha soni 250 kishidan iborat. Bir yil ichida mehnatga yaroqsizlik 1400 kunga, mehnatga yaroqsizlik varaqasi soni 200 ga teng bo'lgan. Shundan gripp bilan kasallanganlar —60 ta, jarohatlanganlar — 40 ta, me'da-ichak

kasalliklari bilan kasallanganlar 30 ta, boshqa kasalliklari bilan kasallanganlar — 70 kishi Aholining kasallanishini o'rganish.

Umumiy kasallanish

Mehnat qobiliyatini vaqtincha yo'qotishga sabab bo'ladigan kasalliklarni o'rganishda ishchi bemorlar guruhlarini inobatga olish juda katta ahamiyat kasb etadi. Ma'lum bir guruh ishchilar mehnat qiliish faoliyatini deyarli yo'qotmaydilar, boshqa guruh ishchilari esa yiliga 1—2 marta va juda kam ishchilar esa 5 marta va

undan ko'proq kasallanadi. Shuni ta'kidlash kerakki, ishchilarning ozgina qismi tez-tez va uzoq vaqt kasallanib mehnat qobiliyatlarini yo'qotishni kamaytirish uchun tez-tez kasal bo'lib (turadigan odamlar aniqlanib tibbiyot-sanitariya qismida yoki sog'liqni saqlash punktlarida maxsus kartalarda hisobga olinadi. Bunday kartalar har bir ishchiga toldiriladi (jinsi, yoshi, ish staji, sex, kasbi ko'rsatiladi). Ishchi kasal bo'lib qolsa va unga mehnatga yaroqsizlik varaqasi berilsa ana shu kartaga qayd qilib qo'yiladi. Ba'zi kartalarda mehnatga yaroqsizlik hollari qayd qilinmagan, boshqalarida esa ko'proq qayd qilingan bo'ladi. Kartalarni o'rganish (statistik jihatdan ishlash: odam, yoshi, jinsi, kasbi, ish joyi) kasalliklar sababini aniqlashda, dispenser kuzatuvini olib borishda, zarur bo'lganda sanatoriy va kurortlarga yo'llanma berishda katta ahamiyatga egadir. Har bir mehnatga yaroqsizlik kunlari qayd qilingan kartalar sog'liqni saqlash punktlarida saqlanadi va hisoblash ishlarini feldsher olib boradi.

Ishchilarning guruhi bo'yicha kasallanishini o'rganish uchun quyidagi ko'rsatkichlar hisoblanadi:

- 1) hemor kishilar soni;
- 2) kasallikning qaytalanish soni.

Misol A korxonaning yig'uv sexida 250 kishi mehnat qilgan. 2003-yili 100 kishida

350 ta mehnatga yaroqsizlik varaqasi qayd qilingan. 150 kishi esa kasallanmagan.

Ishchilarning kasallik tufayli vaqtinchalik mehnat qobiliyatini yo'qotishi nafaqat o'sha tashkilot iqtisodiyotiga balki mamlakat iqtisodiyotiga ham katta zarar

yetkazadi. Mehnatga yaroqsizlik varaqalariga nafaqa to'lash uchun katta mablag' sarflanadi. Shu sababli vaqtinchalik mehnat qobiliyatini yo'qotishga sabab bo'ladigan kasalliklarni o'rganish, ularning oldini olish, kamaytirish, tez va to'la davolash tibbiyot muassasalarining davlat ahamiyatiga ega bo'lgan muhim vazifasidir. Vaqtinchalik mehnat qobiliyatini yo'qotishga sabab bo'ladigan kasalliklar ko'pincha ishlab chiqarishdagi va turmushdagi yomon sharoitlar natijasida paydo bo'ladi. Shu sababli mehnat sharoitlarini yaxshilash, ishlab chiqarishdagi og'ir mehnat jarayonini mexanizatsiyalash, texnika xavfsizligiga amal qilish va mehnatni muhofaza qilish, ishlab chiqarish sabab bo'ladigan kasalliklarni (shikastlanish, teri kasalliklari va boshqalar) kamaytirish borasida katta ishlar qilinmoqda.

Turmush sharoitlarini yaxshilash (ovqatlanish, dam olish, uxlashni to'g'ri uyushtirish), sport bilan shug'ullanish, zararli odat- larga berilmaslik (chekish, ichkilikbozlik, giyohvandlik) ko'pincha surunkali kasalliklarning oldini oladi. Ba'zi kasalliklarda odam mehnat qobiliyatini uzoq muddatga (nogironlik) yo'qotishi mumkin.

Nogironlikning sabablarini tekshirayotganda ularni ikki guruhga bo'lib o'rganiladi:

ishlab chiqarishda ro'y bergan nogironlik va bolalar orasidagi nogironlik. Guruh nogironi guvohnomasi statistik tekshirish uchun asosiy hujyat hisoblanadi. Bu guvohnoma orqali kasallikni tavsiflovchi ko'rsatkichlarni bilib olish mumkin.

Biror- bir kasallik sababli birinchi marta nogiron bo'lgan kishilar soni 100 ga ko'paytirilib umumiy nogironlar soniga bo'linsa shu kasallikning nogironlik ulushi chiqadi. Bu ekstensiv ko'rsatkichdir va uni solishtirish maqsadida ishlatib bo'lmaydi. Solishtirish uchun intensiv ko'rsatkich (nogironlikning tez-tez kuzatilishi)ni hisoblash zarur:

Aholi orasida yuqumli kasalliklarning tarqalishi juda xavfli bo'lib, vaqtida zarur chora tadbirlar ko'rilmasa epidemiyaga aylanishi mumkin. Shuning uchun

yuqumli kasalliklar tarqalgudek bo'lsa, uni yoppasiga hisobga olib va bu ma'lumotlarni tezda yuqori tibbiyot muassasalari rahbarlariga yetkazish zarur. Bu esa o'sha yuqumli kasallik o'choqlarini shoshilinch tugatish uchun maxsus choratadbirlarni amalga oshirishga imkon beradi.

Bu o'rinda shuni ta'kidlash lozimki, o'tkir yuqumli kasallikni hisobga olish va bu haqida yuqori tashkilotlarga xabar berish (shifokor yoki feldsher, sanitariya epidemiologiya nazorat markaziga) shifokorlar uchun majburiydir. O'tkir yuqumli kasalliklar — ich terlama, qaytalama va toshmali terlama, paratif, qizamiq, qizilcha, bo'g'ma, dizenteriya, kuydirgi, poliomyelit, meningit, ensefalit, tulyaremiya, qutirish, yuqumli gepatit, ko'kyo'tal va boshqalar qayd qilinganda yoki shu kasalliklar bor deb gumon qilinganda bu haqda yuqori tashkilotlarga xabarnoma yuboriladi.

Agar xatarli yuqumli kasalliklar (chinchechak, toun, vabo, o'lat, qaytalama terlama) kuzatilgudek bo'lsa maxsus hisobga olinib, shoshilinch xabarnoma yuboriladi. Epidemiolog shoshilinch xabarnomalar asosida tekshiruvlar (bemorlarning shifoxonaga joylashganligi, dezinfeksiya qilinganligi, bemorga

yaqin kishilarga zarur choralar ko'rilganligi) o'tkazadi. Ma'lumotlar tayyorlanadi.

Bu ma'lumotlar haftalik, oylik, yillik hisobot shaklida yuqori tashkilotlarga (SENM) yuboriladi. Respublikamizda, yuqumli kasalliklar ichida ba'zi birlari ko'proq uchraydi. Aholi orasida virusli gepatit, bakterial dizenteriya, salmonelloz, bezgak, gripp va boshqa yuqumli kasalliklar bilan kasallanish yuqori darajadadir. Epidemiologik barqaror bo'lmagan davlatlardan, jumladan Hamdo'stlik mamlakatlaridan (Rossiya, Ukraina, Tojikiston, Qozog'iston va boshqa) bizning respublikamizga yuqumli kasalliklar, ayniqsa karantin kasalliklarining (vabo, o'lat

va boshqa) o'tib qolish xavfi bor. Shu sababli respublika Hukumat Favqulodda Komissiyasi (HFK) yig'ilishlarida yuqumli kasalliklar muammolari muhokama qilinib asosiy tadbirlar belgilab olinadi.

Aholini emlash, yuqumli kasalliklarning oldini olish, o'ta xavfli infeksiyalarning (jumladan atipik pnevmoniya) mamlakatga o'tib kelishiga yo'l

qo'ymaslikka doir dastur tayyorlandi va amalga oshirilmoqda. Shuningdek, noepidemik kasalliklarni ham hisobga olish muhim ahamiyatga ega. Bundan kasalliklarning Sil bilan kasallanish darajasi Yuqorida ko'rsatilgan kasalliklar kasallikka aloqador bo'lmagan davolash profilaktika muassasalarida uchrasa, bu haqda tezda tegishli dispanserga xabar beriladi. Agar ochiq shakldagi sil, yuqumli zaxm uchrasa sanitariya epidemiologiya nazorat markaziga qo'shimcha shoshilinch xabarnoma yuboriladi.

Chunki sil va venerik kasalliklarni yo'qotish muhim muammolardan biridir.

Surunkali kasalliklarning hammasini hisobga olish qiyin bo'ladi. Shu sababli surunkali kasalliklar bor yoki yo'qligini aniqlash maqsadida tibbiyot ko'riklari o'tkaziladi. O'limga sabab bo'lgan kasalliklarni o'rganish qaysi kasalliklar keng tarqalganligini ko'rsatadi.

Ko'plab mamlakatlarda o'limning ko'p yoki kam uchrashining sabablari turlichadir. O'tkir yuqumli kasalliklardan, o'tkir ichak kasalliklaridan va sil kasalliklaridan o'lish bolalar orasida o'limning o'sishiga sabab bo'ladi. Agar bolalar orasida o'limning kamayishiga erishilsa, keksalar orasida qon aylanish a'zolari, modda almashinuvi, xavfli o'sma kasalliklaridan o'lish bartaraf etilsa yoki qisqarsa sog'liqni saqlash ishini maqsadga muvofiq deb hisoblash mumkin.

Umumiy kasallanish yig'indi ma'nosiga ega. Bunga chaqaloqdan keksa yoshgacha bo'lgan odamlar orasida uchraydigan barcha kasalliklar kiradi. Umumiy kasallik tibbiyot muassasalari ma'lumotlari asosida o'rganiladi. Bemor shifokorga birinchi marta murojaat qilganda bu haqda tibbiyot kartasiga qayd qilinadi.

Kartaning birinchi betiga aniq tashxis yoziladi. Hujjatlar bilan ishlashni yengillashtirish maqsadida aniq tashxislar yozilgan maxsus statistik talonlar hisobga olib boriladi.

Adabiyotlar

1. A.T.Nikboev “Jamiyat sog‘lig‘ini saqlash va tibbiyot statistikasi”.
Toshkent,

“Ilm Ziya”, 2005 yil. Ma ‘ruza matni.

Internet saytlari:

1. www.med.uz. www.lex.uz. www.medical.ru.